

Félelmekkel teli éjszakák

A Pallas Nagylexikona a vándorcigányok karácsonyi-újévi szokásairól

A Nagylexikon 1893-ban kiadott IV. kötete – az addigi krónikus ismerethiányra való tekintettel – külön mellékletet szentelt a cigányoknak. A 360-364. oldalon található „cigány nyelv” és „cigányok” szócikkek kiegészítésének szánták. Ennek cigány nyelvről szóló részét nem kisebb személyiség, mint Habsburg József Károly Lajos főherceg írta, aki ekkor már túl volt cigány-magyar szótárának elkészítésén, s a hazai és nemzetközi cigánykutatók jelentős támogatója volt. (Valószínűleg a cigány melléklet is az ő ösztönzésére került kinyomtatásra.) A néprajzi rész az első jelentősebb magyarországi cigánykutató, a hazai német Wlilocki Henrik (1856-1907) munkásságára támaszkodik, aki zömében erdélyi vándorcigányok között végezte megfigyeléseit, gyűjtéseit.

Az átlagos műveltségű olvasók ebből a kiadványból értesültek először arról, hogy a cigányok hitvilága tele van mindenféle rémséges alakokkal, akik képesek a túlvilágról visszajárni, s kárt okozni a figyelmetlen embereknek.

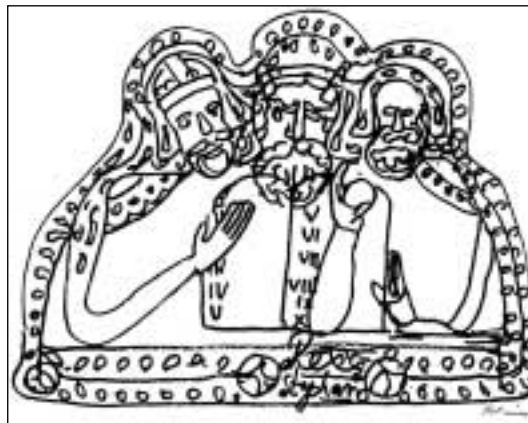
A vándorcigányok úgy vélték, hogy különösen a jeles ünnepek alkalmasak arra, hogy a Mulók és a Chagrin – a félelmetes lények egy-egy fajtái – ártani érkezzenek. Szerencsére az Urmék, a segítő szellemek is megjelennek ilyentájt, őket viszont nagyon könnyű – szándék nélkül is – elriasztani. Ezért az év végi ünnepek mindig aggodalommal töltötték el a XIX. század vándorcigányait, s szinte kötelező, rituális szokások sorát kellett megtenniük a nevezetes decemberi napokban.

A karácsonyi és újévi ünnep körül sok cigány babona csoportosul. A karácsonyt és újévet megelőző heteket a cigány varázsló-asszonyok különböző gyógy- és óvszerek készítésével töltik. E hetekben gyűjtött nyúlzsír különböző betegségeket ellen hasznos. Ez időben megölt denevér vérével beteg állatoknál alkalmazzák. Karácsony és újév éjjelén a Mulók is járnak. Hogy e lények elől magokat megóvják, a cigányok kunyhóik és barlangjaik bejáratánál rongyba kötött szerencsendiót és kámfort akasztanak fel. Ez éjjeleken az állatok is beszélgetnek egymással, de nem szabad őket meglesni, mert az Urmék ez időben szokták őket megáldani. E két éjszaka emberre és állatra általában jelentőséggel bír és sok babonával áll összekötésben. Egy kőrifa-ág hamva lovak alá hintve azokat egész éven át megóvjá az úgynevezett Chagrintól. E démonikus lény, mely az állatokat, főleg a lovakat, éjjelenként kínozni szokta, tövisdisznó alakú, sárgás színű, körülbelül egy fél méter hosszú és egy arasznyi széles.

A hazai vándorcigányok hite szerint fenn az égen valahol, virágozik a „minden mag fája” (szave szumbeszko kast), melyen a világ összes növénye terem. Erről a fáról a villámok lehozzák a gyógyfüveket, melyek aztán a bűvös asszonyok birtokába kerülnek. Ezt a híres fát a napkirály úgynevezett „szerencsés hegye-

in” is lehet néha néhány percre látni, amint a földre ereszkedik. Ilyenkor a hegyre hullat gyógyfüveiből; s az e hegyeken termő gyógyfüveknek különös hatást tulajdonítanak. Ezt az égi fát leginkább karácsony délutánján „a fácskák összeházásításánál” (bija kastengre) lehet látni. E délutánon vándorcigányaink valamely „szerencsés hegyen” a földbe szúrnak egy fűzfát meg egy fenyőfácskát, és azokat vörös fonallal kötik össze; ezt a fácskák összeházásításának nevezik. Másnap elégetik e fácskákat, és hamvukat különféle gyógyszerül használják. Karácsony éjjelén ugyanis a „minden mag fája” az égből lehajolva, a „házasított fácskák”-ba fölötte nagy gyógyhatást olt...

Vámpír-féle alak a Mulo, ki halva született gyermekből lesz. Harmincadik évéig nő és csak akkor tér be a „holtak országába”. A Mulo testében nincs csont, mindkét kezén hiányzik a középujj, melyet sírjában kell visszahagynia. Társai minden évben egyszer, születése napján megfőzik hogy új életerőhöz jusson. Újév éjjelén a Mulók nőket szoktak elrabolni kiket nagy üstökben megfőznek, hogy csontjaik kihulljanak és ők csont nélküli Mulo-asszonyokká váljanak. Azért is a vándorcigányonők ezen éjjel fekvőhelyök alá csattantyú-magot hintenek, hogy távol tartsák a Mulókat.

Schéner Mihály rajza